

місію «Алсос», щоб шпигувати за німецькими науковцями — і потенційно їх ліквідувати.

Отто Ган — німецький хімік і науковий партнер Лізи Майтнер. Їхня робота над ядерним поділом попередила світ про цю нову й небезпечну силу. Її військове застосування так гнітило Гана, що він подумував про самогубство, але зрештою приєднався до Уранового клубу.

Ліза Майтнер — австрійська фізикиня, яка розшифрувала заплутані хімічні експерименти Отто Гана і таким чином відкрила ядерний поділ. Після втечі з Берліну до кінця війни пробула у Стокгольмі, так і не отримавши належного визнання за свою роботу.

Роберт Оппенгеймер — галантний фізик і керівник Лос-Аламоської лабораторії. Не подобався Борису Пешу, бо довгий час підтримував комуністів.

Пауль Росбауд — науковий редактор, який поспішив видати статтю Отто Гана про ядерний поділ. Затятий ворог нацистів і шпигун Союзників у Берліні. Позивний: «Грифон».

Вернер фон Браун — легендарний німецький інженер, розробляв ракети Фау на полігоні у Пенемюнде. Пізніше головна рушійна сила програми «Аполлон» з висадки людини на місяць.

Карл Фрідріх фон Вайцеккер — німецький фізик-аристократ, учасник німецької ядерної програми і близький друг Гайзенберга. Син провідного нацистського дипломата.

Солдати вибігали з котеджу, і їм у голови з дверної рами полетіли уламки. Того дня в Бориса Пеша стріляли вже не вперше — і не востаннє. Годину тому Пеш разом із лейтенантом проник у нашпигований розтяжками ліс навколо приморського котеджу на півночі Франції. Там уже загинули сім сміливих бійців опору, але Пеш славився хоробрістю — хтось навіть скаже необачністю — і все одно просувався вперед. Його завдання: захопити тамтешнього науковця. Про те, навіщо він мав його схопити, Пеш не розводився. Утім, того дня в голові йому лунали останні слова, почуті від Вашингтонського керівництва кілька тижнів тому: «Найменша затримка в досягненні цілі може коштувати нам величезних утрат і навіть війни».

Це не перебільшення. Пеш очолював групу науковців спеціального призначення під назвою «Алсос» — вони нищпорили Європою в пошуках секретів про найжахливішу загрозу, яку тільки можна уявити: нацистський проєкт атомної бомби. Оскільки алоси діяли самостійно і не входили до жодних інших формувань, їх називали неприкаяними. Проте прізвисько пасувало Пешу — рішучому ветерану Першої світової війни, чиє свавілля у ворожому тилу оберталось для Вашингтонських «няньок» виразками шлунку.

Водночас штабні офіцери потребували такого відчайдуха, як Пеш: він брався за завдання, які решті були не до снаги. Як-от полювання на науковця у приморському селищі Франції, яке контролювали нацисти. Йдеться про лауреата Нобелівської премії з фізики, який нібито допомагав німцям з ядерними дослідженнями. Захопити б його —

і це зашкодить усьому ядерному проекту нацистів, а отже, в руки Адольфа Гітлера не потрапить атомна зброя.

Пробравшись лісом, повним мін і розтяжок, Пеш із товаришем нарешті дістався котеджу і знайшов дещо неприємне — нічого. Двері були прочинені, а котедж покинутий — геть порожній і завалений уламками. Вони шукали всюди, але не знайшли ані документів, ані обладнання, ані фізика-ядерника. Вашингтон боявся, що навіть «найменша затримка» у виявленні цілі коштуватиме Союзникам війни. Тепер ціль зникла. Розчарований Пеш і лейтенант наготувалися йти. Цієї ж миті дверну раму біля їхніх голів прошили кулі. Почався кулеметний вогонь.

Обидва впали на землю й, місячи багнюку, поповзли до лісу — ховатися. З огляду на таємну природу місії, Пеш мало кому розповідав, що мало статися того дня. Тож він гадки не мав, чому і хто в них стріляв — нацисти, американці, французькі перекинчики, яких не надто хвилювала відданість. Хай хто то був, їхня мета очевидна: зробити Пеша і його товариша восьмою і дев'ятою жертвою, які загинули, полюючи на французького фізика-ядерника.

* * *

Поки Борис Пеш ухилився від куль, новий науковий керівник загону також стикнувся з неприємностями. Невдовзі після висадки в Нормандії Самуель Гоудсміт — м'який і доволі франтуватий фізик-ядерник — прибув у Лондон і застав обстріли першими ракетами Фау-1. Глупої ночі мешканці міста чули, як у темряві над ними щось гуде, а потім двигун ракети затихав, і вона починала падіння. На кілька секунд запала моторошна тиша, люди затамували подих, а тоді — *бах*. Секунда-друга тиші — і крики. Тієї ночі тиші більше не було.

Наступного ранку Гоудсміту випала неприємна робота — проінспектувати вирви від ракет лічильниками Гейгера. Офіцери водили його від кратера до кратера і мало не зіштовхували опаленими схилами, щоби послухати характерне

кляцання приладу з вимірювання радіоактивності. Верховне головнокомандування німців лютувало через висадку в Нормандії, і Союзники боялися, що ті на знак помсти можуть вдарити через Ла-Манш ядерною зброєю. Ракети Фау здавалися ідеальними носіями для боєголовок, і на плечі Гоудсміта лягла перевірка вирв, що лишилися після них.

Він не виявив слідів радіації, але це не означало, що Гоудсміт міг розслабитися. Навпаки, невдовзі він отримав значно небезпечніший наказ — проникнути в лігво дракона, Третій Райх, і виявити ядерну зброю на материковій частині Європи. Навіть список необхідних речей видавався зловісним. Йому рекомендували взяти в'язану вовняну шапку «під шолом». У нього стрілятимуть? Ще й, Боже милостивий, протигаз? Та найгірше те, що йому радили переглянути заповіт і оформити страхування життя. З тим самим успіхом можна просто зараз зателефонувати дружині й сказати, що її чоловік мрець. Виявилось, що жодна американська страхова фірма не візьме страхувальником члена загону відчайдухів. *Дозвольте уточнити. Ви збираєтеся проникнути на територію нацистів, щоб знайти атомну суперзброю, і хочете застрахувати життя? Боюся, ми змушені відмовити.* Для Бориса Пеша робота в загоні ядерних командос була пригодною, натомість Гоудсміт вбачав у ній тільки небезпеку і неминучу смерть.

Власне, Гоудсміт залюбки лишився б осторонь війни у затишку свого будинку, якби не вагомі причини. Позаяк він єврей родом із Нідерландів, то був рішуче налаштований чинити спротив Гітлеру. Гоудсміт був одним із небагатьох союзних фізиків-ядерників, які не працювали над Мангеттенським проектом, а це давало йому унікальні переваги: його знань вистачало для того, щоб допитувати нацистських науковців про реакцію поділу, але він погано розбирався в бомбах, тому не видав би секретів, якби його (*нервовий ковток*) схопили і катували. До того ж він знав кілька європейських мов і приятелював із багатьма німецькими фізиками першої величини.

Принаймні колись приятелював. За роки війни декого з них він зненавидів. Зокрема був дуже близьким із легендарним квантовим фізиком Вернером Гайзенбергом — іноді навіть приймав його в себе погостювати. Втім, приязнь Гоудсмита розсипалася на порох після того, як Гайзенберг приєднався до німецької ядерної програми. Гоудсміт почувався зрадженим, і це навівало йому зловісні думки. Якось він цілком серйозно запропонував відрядити у Німеччину спецзагін і викрасти колишнього друга. Коли чутки довкола німців посилювалися, Гоудсміт почав затівати навіть гірші речі: зокрема він хотів послати у Швейцарію колишнього гравця Вищої бейсбольної ліги, давши йому пістолет і ціанідову пігулку, щоб той убив Гайзенберга на науковій конференції.

Та насамперед Самуель Гоудсміт ішов воювати у Європу з особистих причин, які перекривали навіть одержимість Гайзенбергом. Через політику Гітлера сім'я Гоудсміта не могла поїхати з Нідерландів, а його вже літніх маму й тата заарештували. На останньому листі, отриманому від них, стояв штемпель концентраційного табору — відтоді він увесь час хвилювався. Безперечно, Гоудсміт приєднався до загону відчайдухів, щоби боротися з Гітлером і не дати змоги нацистам створити атомну бомбу. Проте також він хотів знайти батьків.

* * *

Вирви від Фау-1, що їх Самуель Гоудсміт інспектував у Лондоні, наводили жах, однак до європейської мережі шпигунів уже дійшли чутки про ще смертоносніші версії цієї зброї — про Фау-2 і загадкову Фау-3: ці ракети були швидшими, більш далекобійними й руйнівними. Джо Кеннеді це цілком влаштувало. Що більша небезпека, то більше слави йому дістанеться.

У серпні 1944 року Джозеф Кеннеді-молодший базувався в Англії і збавляв дні, пишучи листи додому молодшому брату Джону, майбутньому президенту Сполучених Штатів. Джо служив у ВМС і, як і всі пілоти, в листах відверто

писав про дівчат і жалівся на нудьгу й тяжке життя в провінції. Насправді ж належність до родини Кеннеді давала йому привілеї, про які інші солдати могли тільки мріяти: свіжі яйця, білі шовкові шарфи, фонограф, г'юмідор для сигар, велосипед їздити у церкву. Іноді він навіть реквізував літаки, які летіли до Лондона, забираючи ящики зі скотчем і пивом Pabst Blue Ribbon. Загалом Джо велося пречудово.

Утім, за невимушеним базіканням у листах вирувала заздрість. Якось Джо привітав Джека з медаллю за відвагу на тихоокеанському театрі: на додаток до інших заслуг Джек врятував життя матроса Патріка Макмахона, який зазнав сильних опіків. Цим він здобув славу героя війни — і ворожість з боку брата. Якось Джо зробив йому колючий комплімент — сказав, що бачив у журналі чергову статтю про Джека, а тоді додав: «Мабуть, Макмахону вже обридло говорити про тебе». Їхня різниця у віці складала два роки, і, зростаючи, брати змагалися в усьому — в оцінках, дівчатах, любові батька. Джо майже завжди перемагав, і його злило, що молодший брат випередив його за славою на війні — найголовнішому змаганні в їхніх молодих життях.

Проте Джо сподівався зрівняти рахунок, і швидко. Річ у тім, що між недільними месама і суботньою пиятикою він готувався до надсекретної місії. Минулого року вздовж північного берега Франції, просто по той бік Ла-Маншу, німці спорудили кілька загадкових ракетних бункерів. Якщо Гітлер справді хотів спопелити Лондон своєю атомною люттю — це ідеальні пускові майданчики. Після того, як почалися обстріли ракетами Фау-1, лідерам Союзників кортіло змести ті бункери.

Проблема полягала в тому, що бункери були такими великими і добре укріпленими, що традиційні авіабомби їм не шкодили. Військові вдалися до творчого підходу і вигадали перетворити на бомби самі літаки. Тобто вони нашпигують їх вибухівкою і запустять через Ла-Манш, немов безпілотні дрони. Потім за допомогою примітивного дистанційного керування вони у стилі камікадзе спрямують

літаки на бункери. Єдина заковика — літак сам не злетить: хтось мав проторохтити в летючій бомбі злітною смугою, підняти її в повітря, а тоді посеред польоту перевести в бойову готовність. Цим кимось зголосився бути Джо.

У листах брату Джо, звісно, не міг розкрити деталей місії, але подеколи у них вчувався захват. Якось він хвалився, що його вже мало не нагороджують медаллю. Проте розуміючи, що листи можуть прочитати батьки, він одразу ж запевняв, що у безпеці. «Я не збираюся ризикувати своєю красивою шиєю <...> у жодній божевільній авантурі», — писав він. Це відверта брехня. Ще до того, як Джо взявся за перо, кілька його товаришів-пілотів уже зазнали тяжких травм: одному під час стрибка з парашутом відірвало руку, а інший розбився на смерть. Направду, то була чи не найбожевільніша авантюра тієї війни.

* * *

Усім відомо як закінчилася Друга світова війна: двома чорними ядерними грибами над випаленими руїнами Гірошіми і Нагасакі. Проте більшість не усвідомлює, що все запросто могло скластися інакше: атомну бомбу цілком могли створити не американці, а німці, і зруйнувала б вона не японське місто, а Лондон, Париж або навіть Нью-Йорк.

Власне, багато науковців Мангеттенського проекту були переконані, що в розробці бомби німці їх випереджали. Зрештою німецькі хіміки і фізики першими відкрили реакцію поділу, до того ж Третій Райх започаткував власний мангеттенський проєкт (так званий Урановий клуб) ще у 1939-му, давши собі два роки фору. Німеччина мала найкращі у світі промислові компанії, які були цілком спроможні переробити величезну кількість сировини для ядерної бомби. Жодна інша країна на планеті не могла зрівнятися з її генієм і промисловими потужностями — не кажучи вже про диявольське бажання воювати.

Усвідомлення цього мало два наслідки. По-перше, американські науковці маніакально працювали над створенням

атомної бомби. По-друге, Союзники виділяли кошти на відчайдушні місії, щоб саботувати нацистську ядерну програму. Шпигуни, солдати, фізики, політики — усім їм відводили певні ролі. Як казав один історик: «Напевно, ще ніколи для науковців і політиків ставки не були такими високими, а гарячкова нагальність не штовхала людей на такі виняткові подвиги».

У «Загоні неприкаяних» оповідається про героїчні, хатичні і часто смертельні звершення. Тут ви зустрінете не тільки персонажів на кшталт Бориса Пеша і Джо Кеннеді, а й відважних науковиць на зразок Ірен Жоліо-Кюрі і Лізи Майтнер. Наука стояла на службі у війни і до 1939-го, але саме у Другу світову Союзники вперше видали науковцям зброю і шоломи і відрядили їх у зони бойових дій. Ця тіньова війна багато в чому перегукувалася з війною видимою, проте на ній чоловіки і жінки загалом ігнорували пересування військ, танків і літаків. Натомість вони полювали на ідеї — масштабні революційні наукові ідеї.

Союзники не гребували брудною грою, коли місія цього вимагала. Герой першого розділу — Морріс Берг: загадковий бейсболіст-кетчер і перший ядерний шпигун Америки. Він крав пошту друзів, постійно брехав керівництву і кричуще часто ходив у самоволки. Авіаудари, рейди у ворожому тилу, коктейлі молотова, викрадення людей — для нього та інших усі заходи доречні, якщо завдяки їм у руки Гітлера не потрапить бомба.

На відміну від інших історій про створення нацистами атомної бомби, ця зосереджена на Союзниках — ми зазирнемо прямісінько в думки чоловіків і жінок, на чії плечі лягла, мабуть, найважча місія. Більшість із викладеного далі спирається на раніше неопубліковані чи проігноровані джерела, що дозволить по-новому поглянути на неймовірно цікавих і водночас маловідомих персоналій війни. Усі місії, ясна річ, були надсекретними, і ті, хто на них зголошувалися, часто мали темні наміри: у деяких випадках герої витрачали на протидію одне одному стільки ж сил, скільки й на